

Tegen Fiebigs actie had Seyss-Inquart zich niet verzet maar men kan niet zeggen dat die actie in alle opzichten zijn instemming had – toen Hirschfeld en Woltersom in januari bij de *Reichskommissar* gingen protesteren tegen het leegroven van de fabriek voor kunstzijde van de Enka te Ede, sprak Seyss-Inquart, aldus de twee Nederlanders, van 'slagersmethoden'.¹ Inderdaad, het bezette deel des lands was uitgebeend. Begin november had het *Reichswirtschaftsministerium* uit Berlijn een ambtenaar naar bezet Nederland gezonden 'zum Zwecke', aldus de titel van zijn rapport,² 'der Unterrichtung über die gegenwärtige wirtschaftliche Gesamtlage und die zweckmässige Vertretung der Interessen des Reichswirtschaftsministeriums'. De betrokken ambtenaar maakte een tocht van tien dagen door de bezette provincies, constateerde dat enkele bedrijven, vooral op de textielsector, in het oosten des lands nog iets ten behoeve van de *Wehrmacht* produceerden, maar dat was alles. Zijn conclusie was, 'dass aus dem Raum Holland' (het westen des lands) 'vom Grossbetrieb bis zur Einzelhaushalt' (bij dat laatste doelde hij op de actie tot vordering van 200 000 dekens en 200 000 diverse kledingstukken) 'alles herausgezogen wird, was der Versorgung der Truppe und des Reichs, insbesondere der fliegergeschädigten Bevölkerung von Nutzen sein kann', 'der Westraum mit den Grossstädten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag und Utrecht is wirtschaftlich tot. Er ist Räumungsgebiet.'

Intussen was dat westen van het land er nog heilig afgekomen, vergeleken met Arnhem.

*

Op maandag 25 september '44, de laatste dag van de strijd bij Oosterbeek, had de bevolking van Arnhem krachtens besluit van de *Wehrmacht* de stad moeten verlaten; wij zouden dat besluit op zichzelf niet onrechtmatig willen noemen – het was geen onredelijke veronderstelling van de *Wehrmacht* dat de Geallieerden na hun mislukte poging om de brug bij Arnhem te veroveren, alsnog op korte termijn zouden trachten, ergens tussen Arnhem en Wageningen over de Rijn te komen; Arnhem en alle plaatsen tussen Arnhem en Wageningen werden dus ontruimd, de gehele zuidelijke Veluwezoom werd tot verboden gebied verklaard en er wer-

¹ H. M. Hirschfeld en H. L. Woltersom: 'De verantwoordelijkheid van dr. A. Seyss-Inquart en anderen' (18 dec. 1945), p. 22 (Doc I-1564, b-7). ² Exemplaar in Doc II-1222, a-1.